

УДК 7.03: 739.2(477.4)»10-12»

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2023.1.2>**Rohotchenko Oleksii,**

Doktor habilitowany, Profesor,

Główny badacz

Instytut Problemów Sztuki Nowoczesnej

Narodowa Akademia Sztuki Ukrainy

ORCID ID: 0000-0003-4631-8260

rogotchenko2007@ukr.net

Shmahalo Rostyslav,

Doktor habilitowany, Profesor,

Profesor Wydziału Historii i Teorii Sztuki

Lwowska Narodowa Akademia Sztuk Pięknych

ORCID ID: 0000-0002-9853-8989

shmahalo@hotmail.com

Rudenchenko Alla,

Doktor habilitowany, Profesor,

Kierownik Katedry Sztuki Dekoracyjnej i Renowacji

Wydział Sztuk Pięknych i Projektowania

Kijowski Uniwersytet im. Borysa Grinczenki

ORCID ID: 0000-0001-9354-8216

a.rudenchenko@kubg.edu.ua

Konovalova Olha,

Kandydat historii sztuki,

Adiunkt na Wydziale Sztuk Pięknych i Dizajnu

Kijowski Uniwersytet im. Borysa Grinczenki

ORCID ID: 0000-0002-1782-4757

olgakonovalova@i.ua

MOTYW PTAKÓW ZŁOTNICTWA RUSI KIJOWSKIEJ – ŹRÓDŁO INSPIRACJI DLA UCZESTNIKÓW II MIĘDZYNARODOWEGO MŁODZIEŻOWEGO PLENERU GORĄCEJ EMALII

Praca jest poświęcona kompleksowemu badaniu artystycznemu refleksji motywów ptasich złotnictwa Rusi Kijowskiej w pracach uczestników II Międzynarodowego Młodzieżowego Pleneru Gorącej Emalii. Ustalono informacje o historycznych przesłankach powstania tradycji wykorzystywania wizerunków ptaków w sztuce jubilerskiej Rusi Kijowskiej.

Wyjaśniono typologię kształtów i przeznaczenie użytkowe wyrobów złotnictwa Rusi Kijowskiej, które zostały zdobione wizerunkami ptaków techniką gorącej emalii. Rozpatrzono specyfikę wykorzystania motywów ptaków w poszczególnych wytworach biżuterii Rusi Kijowskiej. Wyjaśniono techniczne i technologiczne procesy średniowiecznej sprawy emalierskiej.

Wyeksponowano twórczość uczestników II Międzynarodowego Pleneru Młodzieżowego Gorącej Emalii. Określono potrzebę odrodzenia tradycji kulturalnych i artystycznych Rusi Kijowskiej. Na przykładzie pracy powstałej w ramach wspomnianego wyżej wydarzenia, podane są sposoby przetwarzania motywów ptaków Rusi Kijowskiej we współczesnej sztuce dekoracyjnej i użytkowej. Dokonano badania porównawczego średniowiecznej praktyki stosowania techniki gorącej emalii z metodykami pracy współczesnych mistrzów. Podkreślono znaczenie zorganizowania młodzieżowych wydarzeń artystycznych, które wpływają na rozwój i popularyzację techniki gorącej emalii. Wyjaśniono techniczne i technologiczne cechy nowoczesnej sprawy emalierskiej.

Ujawniono potrzebę dalszych badań nad cechami artystycznymi złotnictwa Rusi Kijowskiej. Przyczyni się to do rozwoju nowoczesnej sztuki dekoracyjnej i użytkowej na Ukrainie, popularyzacji sztuki naszego kraju na świecie, przywrócenia techniki gorącej emalii metali nieżelaznych, wsparcia i rozwoju zawodowego twórczej młodzieży.

Słowa kluczowe: ornament z motywem ptaków, złotnictwo Rusi Kijowskiej, młodzieżowe plenery gorącej emalii, sztuka jubilerska Ukrainy.

Rohotchenko Oleksii, Shmahalo Rostyslav, Rudenchenko Alla, Konovalova Olha. BIRD MOTHS OF KYIVAN RUS GOLDSMITHERY – A SOURCE OF INSPIRATION FOR THE PARTICIPANTS OF THE II INTERNATIONAL ENAMEL PLENER FOR YOUTH

The research is devoted to a comprehensive art analysis of the reflection of the ornithomorphic motifs of Kyivan Rus goldsmithing in the works of the participants of the II International Enamel Plener for Youth. Information about the historical prerequisites for the emergence of traditions of using images of birds in Kyivan Rus jewelry art is outlined. The typology of forms and the functional purpose of products of Kyivan Rus goldsmiths, which were decorated with images of birds in the hot enamel technique, have been specified. Peculiarities of the use of ornithomorphic motifs in individual jewelry of Kyivan Rus are considered.

The technical and technological processes of the medieval enamel work have been specified. The creativity of the participants of the II International Enamel Plener for Youth. The need for the revival of Kyivan Rus cultural and artistic traditions has been determined. Using the example of the work created within the framework of the above-mentioned event, methods of transformation of the ornithomorphic motifs of Kyivan Rus in modern decorative and applied art are given.

A comparative analysis of the medieval practice of using the hot enamel technique with the work methods of modern masters was performed. The importance of creating youth art events that influence the development and popularization of the hot enamel technique is outlined. The technical and technological features of modern enamel work are clarified. The need for further research into the artistic and figurative features of goldsmithing of Kyivan Rus was revealed. This will contribute to the development of modern decorative and applied art in Ukraine, the popularization of the art of our country in the world, the restoration of the technique of hot enameling of non-ferrous metals, the support and professional growth of creative youth.

Key words: ornithomorphic ornament, Kyivan Rus goldsmithing, pleners of hot enamel, jewelry art of Ukraine.

Роготченко Олексій, Шмагалю Ростислав, Руденченко Алла, Коновалова Ольга. ОРНІТОМОРФНІ МОТИВИ КИЄВОРУСЬКОГО ЗОЛОТАРСТВА – ДЖЕРЕЛО ІНСПІРАЦІЇ ДЛЯ УЧАСНИКІВ II МІЖНАРОДНОГО МОЛОДІЖНОГО ЕМАЛЬЄРНОГО ПЛЕНЕРУ

Дослідження присвячене комплексному мистецтвознавчому аналізу рефлексії орнітоморфних мотивів киеворуського золотарства у творчості учасників II Міжнародного молодіжного емальєрного пленеру. Окреслено інформацію про історичні передумови виникнення традицій застосування образів птахів в ювелірному мистецтві Київської Русі.

Уточнено типологію форм і функціональне призначення виробів киеворуського золотарства, які декорувалися зображеннями птахів і створювалися у техніці гарячої емалі. Розглянуто особливості застосування орнітоморфних мотивів в окремих ювелірних виробках Київської Русі. Уточнено техніко-технологічні процеси середньовічної емальєрної справи.

Висвітлено творчість учасників II Міжнародного молодіжного емальєрного пленеру. Визначено потребу відродження киеворуських культурних і мистецьких традицій. На прикладі роботи, створеної в рамках вищезазначеної події наведено способи трансформації орнітоморфних мотивів Київської Русі у сучасному декоративно-прикладному мистецтві. Виконано порівняльний аналіз середньовічної практики застосування техніки гарячої емалі з прийомами роботи сучасних майстрів. Окреслено важливість створення молодіжних мистецьких заходів, що можуть суттєво впливати на розвиток і популяризацію мистецтва гарячої емалі. Уточнено техніко-технологічні особливості сучасної емальєрної справи.

Виявлено необхідність подальшого дослідження художньо-образних особливостей золотарства Київської Русі, що сприятиме розвитку сучасного декоративно-прикладного мистецтва в Україні, популяризації творчих здобутків нашої держави у світі, відновленню техніки гарячого емальювання кольорових металів, підтримці та професійному зростанню творчої молоді.

Ключові слова: орнітоморфний орнамент, золотарство Київської Русі молодіжні пленери гарячої емалі, ювелірне мистецтво України.

Sformułowanie problemu. Przebieg ostatnich ważnych wydarzeń historycznych na Ukrainie zapoczątkował ważny proces przemyslenia dziedzictwa artystycznego naszego kraju. Obecnie istnieje pilna potrzeba rewizji interpretacji poszczególnych dokonań złotniczych księżęcego Kijowa, w szczególności

motywów ptaków, które były wykorzystywane w zdobieniu wyrobów.

Ponadto, należy podkreślić obiekty złotnictwa Rusi Kijowskiej, które znalazły odzwierciedlenie w pracach uczestników II Międzynarodowego Plenaru Młodzieżowego Gorącej Emalii i wzbudziły duże zainteresowanie publiczności genezą sztuki

narodowej, co jest niezwykle ważne dla odbudowy świadomości narodowej Ukraińców.

To badanie opiera się na pracach współczesnych krajowych naukowców, poświęconych podkreśleniu artystycznych, technicznych i technologicznych cech złotnictwa Rusi Kijowskiej. Ponieważ szczególnym zainteresowaniem w kontekście podejmowanego tematu cieszą się motywy ptaków wykorzystywane w zdobnictwie biżuterii książęcego Kijowa, w szczególności kołty znalezione na terenach współczesnej Ukrainy, istotną dla tego artykułu jest zbiorowa praca krajowych znawców sztuki O. Shkolnej, O. Sosik, O. Barbalat. W pracy wspomnianych autorów «Kyivan Rus Kolts with enamels and Niello: genesis, sources of inspiration, iconography, attribution issues» opisano i szczegółowo omówiono specyfikę wykorzystania ptaków w zabytkach złotnictwa epoki Rusi Kijowskiej» [12, s. 646].

Wśród prac ważnych dla badania tego tematu znajdują się również artykuły naukowe starszego wykładowcy sztuki jubilerskiej na Uniwersytecie Kijowskim imienia Borysa Hrinchenki O. Barbalat: «Artistic and Pictorial Peculiarities of the Symbol of the Tree of Life in the Kyivan Gold Business of the XI–first half of the XII century», w którym zwracają uwagę na specyfikę wykorzystania motywów ptaków w połączeniu z symbolem Drzewa Życia w dziełach złotnictwa Rusi Kijowskiej [8, s. 78] oraz «Peculiarities of Hot Enamel Technique Application in the Artistic Imagies System o Kyivan Rus Goldsmithing XI – first half of XIII century», w którym dokładnie zbadano specyfikę zastosowania techniki gorącej emalii w sztuce jubilerskiej Rusi Kijowskiej [9, s. 47].

Ponadto istotne dla niniejszych badań są informacje uzyskane z wywiadu ze wspomnianym autorem artykułów z archiwum kierownika pracowni jubilerskiej Uniwersytetu Kijowskiego imienia Borysa Grinczenki, M. Stoliar [2, s. 2], w którym określono przesłanki do stworzenia cyklu międzynarodowych plenerów emalierskich dla młodzieży.

Istotne dla tematu niniejszego opracowania są również materiały drugiej Międzynarodowej Konferencji Rozwoju Technologii Gorącej Emalii, przygotowane przez O. Kazmiruk, starszego pracownika naukowego Winnickiego Obwodowego Muzeum Sztuki Pięknej,

zatytułowanej «Międzynarodowe plenery gorącej emalii dla młodzieży» [2] oraz prezesem zarządu Międzynarodowej Fundacji «Braterstwo» H. Chornym «Międzynarodowe Warsztaty Gorącej Emalii „Braterskie Spojrzenie” dla Dzieci i Młodzieży w Krynicy-Zdroju» [10], które jasno opisują genezę powstania oraz formułują cel i zadania cyklu międzynarodowych plenerów emaliowych dla młodzieży.

Ponieważ upływ czasu ma zdolność zamieniania prawdziwych historii w legendy, które w kolejnych stuleciach zamieniają się w mity. Wśród obecnie znanych źródeł informujących czytelnika o pochodzeniu i przeznaczeniu symboli pogańskich, w szczególności symboli ptaków, prace krajowych naukowców V. Voytovycha, «Mity i legendy starożytnej Ukrainy» [1, s. 55] oraz T. Koberskiej «Obrazy-symboli w staroukraińskiej tradycji mitologicznej i chrześcijańskiej: aspekt aksjologiczny» [4].

Celem artykułu jest zbadanie motywów ptaków, które pojawiły się w dekoracji złotnictwa Rusi Kijowskiej, wykonanej w technice gorącej emalii, oraz ich wpływu na twórczość uczestników II Międzynarodowego Młodzieżowego Pleneru Gorącej Emalii.

Przedstawienie podstawowego materiału.

W średniowieczu technika artystycznego emaliowania gorąco była jednym z skutecznych środków wyrażania formy i treści w wytworach jubilerskich sztuki sakralnej. Odmienne od innych zasad kształtowania, technika ta wyróżnia się ekspresją kolorystyczną i wyraźną doskonałością graficzną dekoru. Technika emaliowania na gorąco metali nieżelaznych, w szczególności złota, była nieograniczonym polem twórczych eksperymentów w pracach jubilerów bizantyjskich i Rusi Kijowskiej.

Szeroka gama metodyk pracy w technice gorącej emalii stworzyła potężny arsenał wyrazistych środków kształtowania, którymi do dziś posługują się artyści jubilerscy wielu krajów świata, w szczególności Ukrainy. Tradycje emaliowania na gorąco metali nieżelaznych znane są od czasów starożytnego Egiptu, Iranu, Bizancjum i Rusi Kijowskiej. Ogólnie rzecz biorąc, gorąca emalia jest starożytnym dziedzictwem artystycznym naszego narodu w kontekście światowym.

Przebieg ostatnich ważnych wydarzeń historycznych mających miejsce na Ukrainie na drodze do odrodzenia jej tradycji kulturowych prowokuje do przemyślenia na nowo dziedzictwa artystycznego. Biorąc pod uwagę fakt, że proponowane w XX wieku interpretacje poszczególnych dokonań kultury i sztuki książęcego Kijowa straciły dziś na aktualności, warto podkreślić potrzebę ich ponownego przeglądu i dogłębnego zbadania i przemyślenia w obrębie wiedzy o sztuce.

We współczesnym dyskursie naukowym i artystycznym, proponuje się uznanie dziedzictwa złotniczego Rusi Kijowskiej za samowystarczalny składnik sztuki zdobniczej i użytkowej, gdyż artefakty sztuki, zwłaszcza te najlepiej zachowane, czyli przedmioty złotnicze, pozwalają lepiej zrozumieć punkty przecięcia się kultura artystyczna poszczególnych ośrodków, ich wspólne lub różne prerogatywy twórcze oraz fakty pewnej jedności.

Osobliwości wykorzystania artystycznej techniki gorącej emalii w zdobieniu biżuterii, które zostały stworzone pod wpływem cywilizacji bizantyjskiej przez mistrzów książęcego Kijowa, nadal cieszą się dużym zainteresowaniem artystów-mistrzów krajowego złotnictwa [9, s. 47].

Powszechnie wiadomo, że Ruś z centrum w Kijowie przejęła chrześcijaństwo z Bizancjum, co okazało się długotrwałym procesem przekształcania pogańskich obrazów w nowe motywy chrześcijańskie [1, s. 56]. Ruś Kijowska, aby stworzyć własny styl, odmienny od innych, zaadaptowała pogańskie tradycje artystyczne w zakresie tworzenia obiektów sakralnych i liturgicznych sztuki chrześcijańskiej.

Symbole świata roślin i zwierząt były często wykorzystywane w dekoracji przedmiotów złotnictwa Rusi Kijowskiej. Centrum kompozycji z reguły stanowiło «Drzewo Życia», które uosabiało światy niebiański, ziemski i podziemny. Na przykład, rozwiązanie kompozycyjne z ptakami umieszczonymi po obu stronach Drzewa Świata prawdopodobnie symbolizowało dwoistość istnienia, równowagę zjawisk we wszechświecie. Podobne obrazy, na przykład, są obecne w przytłaczającej liczbie kołtów Rusi Kijowskiej [8, s. 79].

Współczesna «marka» ukraińskich jubilerów, zwana kołtami, uważana jest dziś za uosobienie

najwyższych osiągnięć myśli artystycznej ówczesnych mistrzów, w których wyczuwa się ogromna wewnętrzna kultura duchowa i profesjonalna nienaganna znajomość materiałów i technik [12, s. 646]. W wielu skarbach kijowskich znaleziono kołty z wizerunkami ptaków i «Drzewem Życia»: w 1896 roku w okolicach Knyazha Gora koło Kanewa, w 1909 roku w pobliżu Cerkwi dziesięciny, w 1936 roku w pobliżu Michajłowskiego Klasztoru o Złotowierzchiego [8, s. 79].

Warto zwrócić uwagę na złoty kołt z wizerunkiem ptaka z XI–pierwszej połowy XIII wieku, ze skarbu, który został znaleziony na grodzisku Knyazha Gora, w pobliżu wsi Pekari z rejonu kanewskiego obwodu czerkaskiego. Dzieło to znajduje się obecnie w zbiorach Skarbcza Narodowego Muzeum Historii Ukrainy. Zostało ono źródłem inspiracji dla uczestników II Międzynarodowego Pleneru Młodzieżowego Gorącej Emalii podczas którego powstała praca zbiorowa w technice gorącej emalii pod tytułem «Gołąb Pokoju» [2, s. 2].

W kontekście niniejszego badania warto zwrócić uwagę na wykorzystanie przez uczniów krajowej szkoły emalii „Pracownia Słońca” artystycznych obrazów i technologii doby książęcego Kijowa. Na przykład, przedstawiciel Fundacji Daryny Zholdak, która wspierała powyższe wydarzenie artystyczne, zauważa: («<...>^osztukę można uczynić rozrywką, która zainteresuje wszystkie dzieci. Nastolatki są naprawdę bardzo kreatywne i potrafią dostrzec coś niezwykłego tam, gdzie inni nie mogą. W czasach, gdy nastolatki marzą o zostaniu sławnymi blogerami, usłyszenie „Mamo, będę emalierem” to rzadkość. Podobno jak rzadki jest sam zawód – artysta-emaliarz: nie więcej niż 20 specjalistów w całej Ukrainie popiera istnienie pięknej i bardzo pracochłonnej w tworzeniu sztuki dekoracyjnej i użytkowej czasów Rusi Kijowskiej i Bizancjum <...>») [6], [7].

Łącznie 12 zdolnych nastolatków przeszło przez wyzwania z historii sztuki, akademickiego rysunku, malarstwa i kompozycji, aby rozpocząć doskonalenie umiejętności pracy w technice gorącej emalii metali nieżelaznych. Dziś prace młodych artystów z Pierwszej i jedynej na Ukrainie Dziecięcej i Młodzieżowej Szkoły Emalii «Pracownia Słońca» są wystawiane na Ukrainie i za granicą [6].

Warunkiem powstania cyklu międzynarodowych plenerów emalierskich dla młodzieży były autorskie ruchome warsztaty z techniki gorącej emalii słynnego jubilarza-emaliarza Oleksandry Barbalat, które od 2009 roku do dziś tradycyjnie odbywają się w ramach międzynarodowych projektów artystycznych na Ukrainie i za granicą. W trakcie prowadzonych warsztatów stwierdzono, że większość osób zainteresowanych kontynuacją nauki pracy w technice gorącej emalii to dzieci i młodzież w wieku od 7 do 18 lat. Na tej podstawie w 2015 roku powstała pierwsza i jedyna na Ukrainie szkoła emaliowania dla młodzieży «Pracownia Słońca» [3, s. 15].

Pandemia Covid 19, która rozpoczęła się w 2020 roku, nieco utrudniła prowadzenie zajęć i warsztatów w pomieszczeniach. Postanowiono więc nie przerywać procesu nauki, tylko kontynuować pracę z gorącą emalią na świeżym powietrzu. W ten sposób proces edukacyjny został przekształcony w zajęcia plenerowe (fr. plan air – praca na świeżym powietrzu). To zostało kolejną rundą w pracy «Pracowni Słońca». Więc, proces uczenia się nie załamał się, lecz przekształcił się w wyjątkowe zjawisko artystyczne, nie mające odpowiednika na świecie [3, s. 14].

W 2021 roku w ramach IX międzynarodowego wydarzenia artystycznego «Braterskie Spojrzenie» ze wsparcia Kosowskiego Instytutu Sztuk Użytkowych i Dekoracyjnych (Kosów, Ukraina) zorganizowano pierwszy i jedyny międzynarodowy plener gorącej emalii dla młodzieży na Ukrainie. W 2022 roku II Międzynarodowy Młodzieżowy Plener Gorącej Emalii odbył się w obrębie X Międzynarodowego projektu artystycznego «Braterskie Spojrzenie» (Krzyńca-Zdrój, Polska) [10, s. 10].

Podczas wydarzenia artystycznego powstała praca zbiorowa w technice gorącej emalii pod tytułem «Gołąb Pokoju». Jak wspomniano, źródłem inspiracji do powstania pracy był wizerunek ptaka, prawdopodobnie gołębia, z kołta czasów Rusi Kijowskiej [2]. W chrześcijaństwie gołąb był symbolem Ducha Świętego. Ptaki te były przedstawiane w symbolicznych dla chrześcijaństwa kolorach: czerwonym, białym, niebieskim, zielonym i żółtym na biżuterii z czasów Rusi Kijowskiej. Podstawowym i obowiązkowym elementem symbolicznym był kolor złota, utożsamiany z Królestwem Świętych [4].

Praca zbiorowa «Gołąb Pokoju» powstała w technice inkrustacji błoniastej metalowym drutem ołowianym oksydowanym i udekorowana ozdobnymi wielobarwnymi wstawkami wykonanymi w technice gorącej emalii. Praca została zaprezentowana w październiku 2022 roku na wystawie w Winnickim Obwodowym Muzeum Sztuki, które jest współtwórcą cyklu międzynarodowych plenerów emalierskich dla młodzieży [3, s. 16].

Warto podkreślić, że organizacja tych wydarzeń artystycznych jest niezwykle ważna, gdyż przyczynia się do rozwoju i popularyzacji sztuki gorącej emalii, wspiera uzdolnioną młodzież poprzez angażowanie jej w zajęcia praktyczne i warsztaty w powyższej technice, pomaga opanować umiejętności artystyczne i zdolności w praktycznym działaniu z najnowszymi metodami gorącej emalii, wzmacnia wzajemne zrozumienie i rozwój w dziedzinie sztuki użytkowej i dekoracyjnej, nawiązuje stosunki kulturalne między państwami, sprzyja promowaniu wartości europejskich.

Wnioski. Podsumowując, należy podkreślić, że wykorzystanie motywów ptaków było typowe dla dekoracji biżuterii Rusi Kijowskiej XI – początku XIII wieku, w szczególności kołtów. Świadczą o tym wspomniane zabytki archeologiczne. Wizerunek gołębia na kołcie, ze skarbu z Kniazha Góra, stał się źródłem inspiracji dla uczestników II Międzynarodowego Pleneru Młodzieżowego Gorącej Emalii, podczas którego wykonano pracę zbiorową w technice gorącej emalii pod tytułem «Gołąb Pokoju». W przeciwieństwie do technologii średniowiecznych, we współczesnych metodykach gorącej emalii stosuje się techniki laserowego cięcia metali, co znacznie przyspiesza pracę. Jeśli chodzi o skład mieszanek emalii, współczesna gama odcieni kolorów jest znacznie szersza niż ta stosowana przez mistrzów Rusi Kijowskiej.

Ogólnie warto zaznaczyć, że powstanie pracy zbiorowej w technice gorącej emalii na gorąco jest procesem złożonym i pracochłonnym, wymagającym od młodych mistrzów sporego wysiłku, w tym umiejętności pracy w zespole. W trakcie pracy każdy uczestnik był odpowiedzialny nie tylko za osobną część swojej pracy, ale także za cały obraz, jednocześnie otrzymując niezwykle ciekawe doświadczenie, specjalną wiedzę i umiejętności praktyczne pracy z gorącą emalią.

Podsumowując, należy podkreślić znaczenie tworzenia takich wydarzeń artystycznych dla młodych ludzi, które mogą wpłynąć na dalszy rozwój techniki gorącej emalii Rusi Kijowskiej, promować badanie i odrodzenie własnych tradycji kulturowych i artystycznych oraz reprezentować sztukę ukraińską na światowej scenie.

Literatura:

1. Войтович В. Міфи та легенди стародавньої України. Навчальна книга Богдан. Тернопіль, 2009. 408 с.
2. Інтерв'ю з викладачем ювелірної майстерні кафедри декоративного мистецтва і реставрації Київського університету імені Бориса Грінченка Барбалат О. В. Записано 7.02.2023 у приміщенні ювелірної майстерні університету м. Київ (з архіву Столяра М. С.).
3. Казмірук О. «Міжнародні пленери гарячої емалі для молоді». Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції в рамках II Міжнародного молодіжного пленеру гарячої емалі «Голуб Миру» (30 жовтня 2022 року). Вінниця : Вінницький обласний художній музей. С. 14–17.
4. Коберська Т. Образи-символи в давньоукраїнській міфологічній та християнській традиції: аксіологічний аспект. *Гуманітарний часопис*. 2016. № 4. URL: <http://surl.li/ewsyh> (дата звернення 18.02.2023).
5. Особливості релігійних вірувань праслов'ян. URL: <http://surl.li/coqhg> (дата звернення 18.02.2023).
6. Фондація Дарини Жолдак. Мамо, я хочу стати емальєром. URL: <http://surl.li/eynns> (дата звернення 18.02.2023).
7. Чорний В. В. Фондація Дарини Жолдак. Підтримка вогню таланту у підлітків. URL: <http://surl.li/eynru> (дата звернення 18.02.2023).
8. Barbalat O. Artistic and Pictorial Peculiarities of the Symbol of the Tree of Life in the Kyivan Gold Business of the XI – first half of the XIII century. *Humanities Science Current Issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers*. 2022. Vol. 1. № 54. 3. 77–82. ISSN 2308-4855. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-1-10>
9. Barbalat O. Peculiarities of Hot Enamel Technique Application in the Artistic Images System of Kyivan Rus Goldsmithing XI-first half of XIII century. *Humanities Science Current Issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers*. 2022. Vol 1. № 55. P. 46–52. ISSN 2308-4855. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-1-7>
10. Czarny H. «Międzynarodowe Warsztaty Gorącej Emalii» «Braterskie Spojrzenie» Streszczenia Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji w ramach II Międzynarodowego Pleneru Gorącej Emalii «Gołąb Pokoju» (30^opaździernika 2022 r) Winnica : Winnickie obwodowe muzeum sztuki. S. 8–10.
11. Stoliar M., Solomko I., Opanasiuk O. Stworzenia Mityczne z Dziej Złotnictwa Kijoworuskiego w Nnowoczesnej Sztuce Zdobniczej oraz Sztuce Pięknej Ukrainy. *Humanities Science Current Issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers*. 2022. Vol. 2. № 54. P. 109–116. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-2-16>
12. Shkolna, O. V., Sosik, O. D., Barbalat, O. V., Sytnyk, I. V., Kashshay, O. S. (2021). Kyivan Rus Kolts with enamels and Niello: genesis, sources of inspiration, iconography, attribution issues. *Linguistics and Culture Review* 5(S2). P. 645–677. DOI: <https://lingcure.org/index.php/journal/article/view/1409>

References:

1. Voitovych, V. (2009). Mify ta lehendy starodavnoi Ukrainy. [Myths and legends of ancient Ukraine] Ternopil : Navchalna knyha Bohdan [in Ukrainian].
2. Interviu z vykladachem yuvelirnoi maisterni kafedry dekoratyvnoho mystetstva i restavratsii Kyivskoho universytetu imeni Borysa Hrinchenka Barbalat O. V. Zapysano 7.02.2023 u prymishchenni yuvelirnoi maisterni universytetu m. Kyiv (z arkhivu Stoliara M. S.) [in Ukrainian].
3. Kazmiruk O. (2022). «Mizhnarodni plenery hariachoi emali dlia molodi». [International pleners of hot enamel for young people] *Proceedings from II Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia v ramkakh II Mizhnarodnoho molodizhnoho pleneru hariachoi emali «Holub Myru» – II International scientific and practical conference within the framework of the II International plener hot enamel for youth «Dove of Peace»* (pp. 14–17). Vinnytsia : Vinnytskyi oblasnyi khudozhnii muzei [in Ukrainian].
4. Koberska, T. (2016) Obrazy-symvoly v davnoukrainskii mifolohichnii ta khrystyianskii tradytsii: aksiolohichni aspekt. [Images-symbols in the ancient Ukrainian mythological and Christian tradition: axiological aspect]. *Humanitarnyi chasopys – Humanitarian journal*, 4. Retrived from <http://surl.li/ewsyh> [in Ukrainian].
5. Osoblyvosti relihiinykh viruvan praslovian. [Peculiarities of the religious beliefs of the Proto-Slavs]. Retrived from <http://surl.li/coqhg> [in Ukrainian].

6. Fundatsiia Daryny Zholdak. Mamo, ya khochu staty emalierom. [Darina Zholdak Foundation. Mom, I want to become an enameller]. Retrived from <http://surl.li/eynns> [in Ukrainian].
7. Chorny, V. V. Fundatsiia Daryny Zholdak. Pidtrymka vohniu talantu u pidlitkiv [Supporting the fire of talent in teenagers]. Retrived from <http://surl.li/eynru> [in Ukrainian].
8. Barbalat, O. (2022a). Artistic and Pictorial Peculiarities of the Symbol of the Tree of Life in the Kyivan Gold Business of the XI – first half of the XIII century. Humanities Science Current Issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers. (Vols 1), 54. (pp. 77–82). DOI:<https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-1-10> [in English].
9. Barbalat, O. (2022b). Peculiarities of Hot Enamel Technique Application in the Artistic Images System of Kyivan Rus Goldsmithing XI–first half of XIII century. Humanities Science Current Issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers. (Vols 1), 55. (pp. 46–52). DOI:<https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-1-7> [in English].
10. Czarny, H. «Międzynarodowe Warsztaty Gorącej Emalii «Braterskie Spojrzenie» [International Workshop of Hot Enamel «Braterskie Spojrzenie». Proceedings from Streszczenia Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji w ramach II Międzynarodowego Pleneru Gorącej Emalii «GOŁĄB POKOJU» – II International scientific and practical conference within the framework of the II International plener hot enamel for youth «Dove of Peace» (pp.°8–10). Winnica: Winnickie obwodowe muzeum sztuki [in Poland].
11. Stoliar M., Solomko I., Opanasiuk O. (2022). Stworzenia Mityczne z Ddział Złotnictwa Kijoworuskiego w Nnowoczesnej Sztuce Zdobniczej oraz Sztuce Pięknej Ukrainy. [Mythological beings of the works of kyivan rus goldsmith in the modern decorative and applied and fine arts of Ukraine]. Humanities Science Current Issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers. (Vols. 2), 54. (pp. 109–116). DOI:<https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-2-16> [in Poland].
12. Shkolna, O. V., Sosik, O. D., Barbalat, O. V., & Sytnyk, I. V. (Ed). (2021). Kyivan Rus Kolts with enamels and Niello: genesis, sources of inspiration, iconography, attribution issues. Linguistics and Culture Review. (Vols.°5). (S2), (pp.°645–677). DOI: <https://lingcure.org/index.php/journal/article/view/1409> [in°English].